

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

610

UALIMU

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka : 2020

MAELEKEZO.

1. Karatasi hii ina sehemu **A, B, C, D** and **E**.
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A** na swali **moja (1)** kutoka kila sehemu **B, C, D** and **E**.
3. Sehemu **A** ina alama **arobaini (40)** na sehemu **B, C, D** na **E** zina alama **kumi na tano (15)** kila moja.
4. Vifaa vya mawasiliano na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** ndani ya chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

1. Eleza kwa kifupi kazi ya msingi ya matawi ya saikolojia yafuatayo: (a) Saikolojia ya elimu ya Jamii (b) Saikolojia ya makuzi (c) Saikolojia ya viwanda (d) Saikolojia ya unasihi.

Saikolojia ya elimu ya jamii huchunguza jinsi mazingira ya kijamii, tamaduni na uhusiano wa kijamii vinavyoathiri mchakato wa kujifunza. Inasaidia kuelewa jinsi familia, marafiki, jamii na mila zinavyoweza kumfanya mwanafunzi awe na tabia chanya au hasi katika elimu. Hii humsaidia mwalimu kupanga mbinu bora zinazozingatia mazingira ya kijamii ya mwanafunzi.

Saikolojia ya makuzi inajikita katika hatua mbalimbali za ukuaji wa mtoto kuanzia utotoni hadi utu uzima. Inachunguza mabadiliko ya kiakili, kihisia, kimwili na kijamii yanayotokea katika kila hatua ya maisha. Maarifa haya humsaidia mwalimu kujua jinsi ya kumshirikisha mwanafunzi kulingana na umri na maendeleo yake.

Saikolojia ya viwanda inahusiana na mazingira ya kazi na jinsi ya kuongeza tija na usalama wa wafanyakazi. Inachunguza mambo yanayoweza kuongeza motisha ya wafanyakazi, kuimarisha uhusiano kati ya viongozi na wafanyakazi, na kuboresha ufanisi katika uzalishaji. Lengo lake ni kuhakikisha kuwa binadamu wanakua na ustawi bora katika maeneo ya kazi.

Saikolojia ya unasihi inalenga kumpa msaada wa kisaikolojia mtu anayekumbana na matatizo. Inahusiana na ushauri wa kielimu, kifamilia, au kijamii ili mtu aweze kufanya maamuzi bora. Kwa mfano, mwanafunzi mwenye changamoto ya kielimu anaweza kupata msaada kupitia ushauri ili aweze kurekebisha mwenendo wake wa kujifunza.

2. Kwa kutumia hoja nne, bainisha umuhimu wa mwalimu kusoma saikolojia ya makuzi ya mtoto.

Kwanza, kusoma saikolojia ya makuzi humsaidia mwalimu kuelewa hatua za ukuaji wa mwanafunzi. Kwa kuwa kila hatua ya ukuaji huja na mahitaji tofauti, mwalimu huweza kutumia mbinu zinazofaa kulingana na umri wa wanafunzi.

Pili, mwalimu anaweza kutambua mapema changamoto za maendeleo ya watoto kama uchelewaji wa ukuaji wa lugha au matatizo ya kisaikolojia. Uelewa huu humwezesha kuchukua hatua za mapema kutoa msaada unaofaa.

Tatu, maarifa ya makuzi humsaidia mwalimu kupanga ratiba na shughuli zinazokubaliana na uwezo wa wanafunzi. Shughuli zinapolingana na uwezo wa wanafunzi huchochea ari ya kujifunza na kupunguza msongo wa mawazo.

Nne, uelewa wa makuzi humsaidia mwalimu kujenga uhusiano bora na wanafunzi wake. Kwa kuelewa tofauti za kimaendeleo, mwalimu hutoa msaada unaolenga kila mwanafunzi na hivyo kuimarisha mshirikiano wa kielimu.

3. Orodhesha mbinu kuu nne za unasihi.

Mbinu ya kwanza ni ushauri wa mtu mmoja mmoja. Hii ni pale mshauri anapokutana na mteja ana kwa ana na kuzungumza naye ili kubaini tatizo na kumpa msaada wa kibinafsi.

Mbinu ya pili ni ushauri wa vikundi. Katika mbinu hii, mshauri hukutana na kundi la watu wenye changamoto zinazofanana na kuendesha mjadala ili washiriki waweze kusaidiana na kupata mwongozo.

Mbinu ya tatu ni ushauri wa kielimu. Hii inalenga kuwasaidia wanafunzi katika kufanya maamuzi ya kielimu na kitaaluma, kwa mfano kuwashauri kuhusu kozi au taaluma zinazolingana na uwezo wao.

Mbinu ya nne ni ushauri wa kisaikolojia. Mbinu hii inashughulika na matatizo ya kina ya kihisia au kisaikolojia, na hutumia mbinu maalumu za kitaalamu kusaaidia mteja kurejea katika hali ya kawaida ya maisha.

4. Eleza kwa kifupi maana ya maneno yafuatayo ya kisaikolojia: (a) Motisha (b) Kichocheo (c) Uhawilishaji wa mafunzo (d) Kichokoo halisi.

Motisha ni msukumo wa ndani au nje unaomfanya mtu kuchukua hatua fulani. Katika muktadha wa elimu, motisha humfanya mwanafunzi kuwa na shauku ya kujifunza na kushiriki kikamilifu darasani.

Kichocheo ni kitu au hali inayosababisha mtu kutoa mwendikio fulani. Kwa mfano, swali linaloulizwa na mwalimu ni kichocheo kwa mwanafunzi kutoa jibu.

Uhawilishaji wa mafunzo ni kutumia ujuzi au maarifa yaliyopatikana katika mazingira fulani kutatua matatizo mapya au kuendesha shughuli tofauti. Hii hufanya elimu kuwa na matumizi ya kivitendo nje ya darasa.

Kichokoo halisi ni msukumo unaosababisha mwitikio wa moja kwa moja bila kujifunza, kama vile mtoto mchanga kulia anapohisi njaa au mtu kufumba macho wakati wa mwanga mkali.

5. Kwa kutumia hoja nne, andika kwa kifupi umuhimu wa walimu kufanya matayarisho ya ufundishaji kabla ya kuingia darasani.

Matayarisho humsaidia mwalimu kupanga somo vizuri ili kuhakikisha kwamba malengo ya somo yanafikiwa. Mwalimu hupanga hatua za ufundishaji, mbinu na rasilimali zinazohitajika.

Matayarisho huwasaidia walimu kudhibiti muda wa somo. Mwalimu hupanga ni muda gani atautumia katika kila sehemu ya somo na hivyo kupunguza upotevu wa muda darasani.

Kufanya matayarisho humjengea mwalimu kujiamini. Anapokuwa na maandalizi ya kutosha, hupunguza hofu na anaweza kufundisha kwa uthabiti na utulivu.

Matayarisho pia husaidia kutoa elimu bora kwa wanafunzi. Wanafunzi hufaidika kwa kuwa mwalimu hutumia vifaa sahihi na mbinu bora zilizopangwa mapema.

6. Eleza kwa kifupi vipengele vinne vya kuzingatia wakati wa kuandaa mwongozo wa usahihishaji.

Mwongozo wa usahihishaji lazima uonyeshe majibu sahihi ya kila swali ili kuhakikisha kuwa msahihishaji hatoi upendeleo.

Unapaswa kueleza wazi vigezo vya kutolea alama, kama vile alama kamili kwa majibu sahihi na alama za sehemu kwa majibu yasiyokamilika.

Mwongozo lazima uandikwe kwa lugha rahisi na yenye kueleweka ili msahihishaji yeyote aweze kuufuata bila mkanganyiko.

Pia, mwongozo wa usahihishaji unapaswa kuzingatia malengo ya somo na kiwango cha wanafunzi, ili majibu yanayotarajiwa yawe katika muktadha wa kile kilichofundishwa.

7. Orodhesha mambo manne ya msingi ya kuzingatia wakati wa kufanya tathmini ya somo lolote.

Mambo ya msingi ni kuhakikisha kwamba tathmini inaonyesha kama malengo ya somo yamefikiwa. Hii husaidia kupima ufanisi wa ufundishaji.

Ni muhimu tathmini izingatie kiwango cha uelewa wa wanafunzi. Maswali yanapaswa kuandaliwa kwa kulingana na uwezo wa wanafunzi na si magumu au mepesi kupita kiasi.

Tathmini lazima izingatie ubora wa mbinu za ufundishaji zilizotumika. Ikiwa wanafunzi wamepata uelewa mzuri, basi ina maana mbinu zilizotumika zilikuwa bora.

Ni lazima tathmini izingatie uwiano wa mada zilizofundishwa. Hii huzuia kupima sehemu ndogo pekee ya somo na badala yake kupima uelewa wa jumla.

8. Taja mambo manne yanayoweza kukwamisha utekelezaji wa elimu jumuishi katika shule za msingi Tanzania.

Ukosefu wa walimu waliopata mafunzo maalum ya kufundisha wanafunzi wenye mahitaji maalum ni kikwazo kikubwa. Hii huwafanya walimu kushindwa kushughulikia changamoto zao darasani.

Upungufu wa vifaa maalum vya kujifunzia kama vitabu vya nukta nundu au vifaa vya kusaidia kusikia huzuia wanafunzi wenye ulemavu kufaidika na elimu jumuishi.

Mtazamo hasi wa jamii na hata baadhi ya walimu dhidi ya wanafunzi wenye mahitaji maalum unaweza kusababisha ubaguzi na kuwanyima fursa ya kushiriki kikamilifu.

Upungufu wa rasilimali za kifedha kwa ajili ya kugharamia miundombinu na vifaa maalum huathiri utekelezaji wa elimu jumuishi kwa sababu hakuna vifaa vya kutosha.

9. Kwa kutumia hoja nne, fafania maudhui yaliyomo katika mtaala wa kufundishia katika shule za wamisionari.

Mtaala wa shule za wamisionari ulijikita zaidi katika ufundishaji wa dini hasa Ukristo. Lengo lilikuwa kuwafanya wanafunzi kuishi kwa misingi ya dini hiyo na kufuata maadili ya Kikristo.

Mtaala huo ulihusisha ufundishaji wa kusoma na kuandika. Hii ilikuwa ni njia ya kuhakikisha kwamba wanafunzi wanapata elimu ya msingi ili waweze kuelewa mafundisho ya kidini.

Shule za wamisionari zilifundisha pia kazi za mikono na stadi za maisha kama vile ususi, kilimo na useremala. Hii ililenga kuwafanya wanafunzi wawe na uwezo wa kujitegemea.

Mtaala huo ulilenga pia kuwaandaa wanafunzi kuwa watiifu na wanyenyekevu kwa watawala wa kikoloni. Kwa kuwa ulianzishwa na wamisionari waliokuwa karibu na wakoloni, uliwafanya wanafunzi kukubali utawala wa kigeni.

10. Bainisha faida nne za kuwepo kwa Elimu Jumuishi nchini Tanzania.

Elimu jumuishi inahakikisha kuwa kila mwanafunzi anapata haki sawa ya elimu bila kujali tofauti za kiakili, kimwili au kijamii.

Inasaidia kupunguza unyanyapaa na mitazamo hasi dhidi ya wanafunzi wenye ulemavu kwa kuwa hujumuishwa katika madarasa na wenzao.

Elimu hii huwapa wanafunzi wenye ulemavu fursa ya kupata ujuzi na maarifa yatakayowasaidia kujitegemea baadaye maishani mwao.

Elimu jumuishi pia huchochea mshikamano wa kijamii kwa kuwafanya wanafunzi wa aina mbalimbali kushirikiana na kuishi kwa mshikikano.

11. Chambua mbinu sita anazoweza kutumia mwalimu katika kuwamotisha wanafunzi katika mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji.

Mwalimu anaweza kutumia mbinu ya sifa na pongezi. Wanafunzi wanapopewa sifa kwa kazi nzuri hujihisi kuthaminiwa na hupata hamasa ya kuendelea kufanya vizuri zaidi.

Mwalimu anaweza kutumia zawadi ndogo kama vitabu, kalamu au hata pongezi mbele ya wenzake. Zawadi hizi huchochea ushindani chanya na kuwafanya wanafunzi kushirikiana zaidi katika kujifunza.

Mbinu nyingine ni kutumia michezo ya kielimu na mbinu shirikishi. Wanafunzi wanapojifunza kupitia michezo, mijadala au vikundi huwa na ari ya kushiriki kikamilifu bila kuchoka.

Kuwahusisha wanafunzi katika mchakato wa maamuzi darasani pia ni mbinu muhimu. Mwalimu akiwapa nafasi ya kuchagua mada au mbinu za kujifunza huwafanya wajisikie kuwajibika.

Mbinu ya kutumia mifano ya maisha halisi huongeza motisha. Wanafunzi wanapojifunza mambo yanayohusiana moja kwa moja na maisha yao huona umuhimu wa elimu hiyo.

Mwisho, mwalimu anaweza kutumia mbinu ya kuonyesha matarajio chanya. Anapowaonyesha wanafunzi kuwa anaamini uwezo wao, huongeza kujiamini na hamasa ya kujifunza kwa bidii.

12. Eleza kasoro sita zinazosababisha mtoto kuwekwa kwenye kundi la kulia akili.

Kasoro ya kwanza ni matatizo ya kimaumbile ambayo mtoto huzaliwa nayo kama vile ulemavu wa ubongo au matatizo ya vinasaba. Haya huathiri moja kwa moja ukuaji wa akili.

Kasoro ya pili ni matatizo yanayotokea wakati wa ujauzito kama vile mama mjamzito kutumia dawa au vilevi visivyofaa. Hali hii huathiri ukuaji wa mtoto akiwa tumboni.

Kasoro ya tatu ni matatizo wakati wa kujifungua, kwa mfano mtoto kukosa hewa ya kutosha wakati wa kuzaliwa. Hali hii husababisha ubongo kuathirika na kuleta udhaifu wa akili.

Kasoro ya nne ni magonjwa sugu ya utotoni kama vile degedege au homa kali zisizotibiwa mapema. Magonjwa haya huathiri mfumo wa neva na kusababisha kupungua kwa uwezo wa akili.

Kasoro ya tano ni mazingira yasiyofaa ya malezi, kama vile ukosefu wa lishe bora na unyanyasaji wa mtoto. Hii huchangia kudumaza ukuaji wa kiakili.

Kasoro ya sita ni ajali zinazomsababishia mtoto majeraha ya kichwa. Ajali kama hizi huchangia uharibifu wa ubongo na kusababisha mtoto awe na ulemavu wa akili.

13. Kwa kutumia hoja sita, onesha umuhimu wa utoaji wa mazoezi, majaribio na mitihani katika kufanikisha malengo ya kufundisha na kujifunza.

Mazoezi huwasaidia wanafunzi kuimarisha kile walichojifunza darasani. Hii inawapa nafasi ya kujirudia na kuelewa vizuri zaidi.

Majaribio hutoa fursa kwa mwalimu kubaini mapungufu ya wanafunzi. Kupitia majibu ya wanafunzi, mwalimu hutambua maeneo yanayohitaji msisitizo zaidi.

Mitihani ni kipimo rasmi cha uelewa wa wanafunzi. Inasaidia kupima kiwango cha maarifa na kuamua kama malengo ya somo yametimia.

Mazoezi na mitihani huchochea nidhamu ya kujifunza. Wanafunzi wanapojua kuwa watalazimika kufanya mtihani, hujitahidi kusoma kwa bidii.

Mitihani pia hutoa taarifa kwa wazazi na jamii kuhusu maendeleo ya watoto wao. Hii huchochea ushirikiano wa wazazi na walimu katika kuboresha elimu.

Mwisho, majaribio na mitihani husaidia kupanga mustakabali wa wanafunzi kielimu. Matokeo hutumika kama kigezo cha kuendelea na elimu ya juu au kupata nafasi maalum.

14. Chambua malengo sita ya sera mpya ya elimu na mafunzo ya mwaka 2014.

Lengo la kwanza lilikuwa kutoa elimu yenye ubora unaokidhi mahitaji ya taifa na soko la ajira. Hii ililenga kuongeza ushindani wa kijamii na kiuchumi.

Lengo la pili lilikuwa kuhakikisha usawa katika upatikanaji wa elimu kwa makundi yote ya kijamii. Hii ilihusisha ushirikishwaji wa wasichana na watoto wenye mahitaji maalum.

Lengo la tatu lilikuwa kuongeza matumizi ya teknolojia katika ufundishaji na ujifunzaji. Teknolojia ilitarajiwa kurahisisha upatikanaji wa maarifa.

Lengo la nne lilikuwa kukuza ujuzi wa ufundi na stadi za kazi. Hii ililenga kuwafanya wahitimu waweze kujiajiri na kupunguza utegemezi wa ajira rasmi.

Lengo la tano lilikuwa kuimarisha ushirikiano kati ya sekta ya elimu na sekta nyingine. Hii ililenga kuhakikisha elimu inakidhi mahitaji ya maendeleo ya kitaifa.

Lengo la sita lilikuwa kukuza maadili, mshikamano na uzalendo miongoni mwa wanafunzi. Elimu ilipaswa kuwajenga wanafunzi kuwa raia wema na wenye maadili mema.

15. Maswali ya kuchagua jibu sahihi yana faida na hasara kwa mwalimu na mwanafunzi. Eleza kwa kina hoja hii kwa kuzingatia faida tatu na hasara tatu za maswali ya kuchagua jibu sahihi.

Faida ya kwanza ni kwamba maswali ya kuchagua hupima uelewa wa mada nyingi kwa muda mfupi. Hii humwezesha mwalimu kupima maarifa kwa upana.

Faida ya pili ni kwamba maswali haya hupunguza upendeleo katika usahihishaji. Kwa kuwa yana majibu yaliyotayarishwa, kila mwanafunzi hupimwa kwa usawa.

Faida ya tatu ni kwamba maswali ya kuchagua yanawapa wanafunzi nafasi ya kujifunza jinsi ya kufanya maamuzi haraka. Hii huwasaidia katika mitihani yenye muda mfupi.

Hasara ya kwanza ni kwamba maswali ya kuchagua mara nyingi hayapimi uelewa wa kina. Mwanafunzi anaweza kujibu kwa kukisia bila kuelewa dhana.

Hasara ya pili ni kwamba maandalizi ya maswali ya kuchagua ni magumu na yanachukua muda mwingi. Mwalimu anatakiwa kufikiria majibu sahihi na ya kupotosha.

Hasara ya tatu ni kwamba maswali ya kuchagua hupunguza ubunifu wa wanafunzi. Kwa kuwa hawana nafasi ya kueleza kwa urefu, uwezo wao wa kujenga hoja huachwa nyuma.

16. Eleza mambo sita ya kuzingatia wakati wa kumpima mwanafunzi kupitia shughuli za kiutendaji.

Ni muhimu kuhakikisha shughuli hizo zinaendana na malengo ya somo. Shughuli zisizokuwa na uhusiano na malengo hazitoi matokeo sahihi.

Mambo ya kiusalama lazima yazingatiwe. Mwanafunzi hafai kufanyishwa kazi zinazoweza kuhatarisha afya au maisha yake.

Shughuli lazima zilingane na uwezo wa wanafunzi. Shughuli ngumu sana huwakatisha tamaa na kushindwa kuonyesha ujuzi wao.

Mambo ya muda lazima yazingatiwe. Shughuli zinapaswa kutolewa kwa muda unaokidhi ufanisi wa utendaji na si muda mfupi mno.

Ni lazima kuwe na vifaa vya kutosha. Upungufu wa vifaa unaweza kuathiri usahihi wa tathmini kwa kuwa baadhi ya wanafunzi hawatapewa nafasi sawa.

Kigezo cha usahihi katika kupima lazima kiwekwe wazi. Hii husaidia kila mwanafunzi kujua anachotarajiwa na kuandaa kazi yake ipasavyo.

17. Kila aina ya uongozi ina faida na hasara zake. Jenga hoja juu ya kauli hii kwa kutoa faida sita za uongozi wa kidikteta.

Uongozi wa kidikteta huongeza kasi ya kufanya maamuzi. Kwa kuwa kiongozi hana haja ya kushauriana, maamuzi hufanyika haraka na utekelezaji wake huwa wa haraka pia.

Uongozi huu husaidia kudhibiti hali za dharura. Katika mazingira ya vita au migogoro, dikteta anaweza kutoa maamuzi ya moja kwa moja bila kusubiri mashauriano marefu.

Uongozi wa kidikteta huimarisha nidhamu kwa kuwa raia na wafanyakazi huogopa adhabu, hivyo hufuata maagizo kwa ukaribu.

Kiongozi dikteta anaweza kusukuma mbele maendeleo ya taifa kwa miradi mikubwa kwa sababu hapati pingamizi kutoka kwa vyombo vingine.

Uongozi huu hupunguza migongano ya kisiasa kwa kuwa hakuna nafasi ya upinzani. Hali hii inaweza kuleta utulivu wa muda mfupi.

Faida nyingine ni kwamba dikteta anaweza kuwaunganisha watu kwa sera moja bila kuwepo kwa mijadala inayoweza kugawanya taifa.

18. Kwa kutumia mifano, eleza kwa ufasaha mambo sita yanayoweza kufanya mwanafunzi mtu mzima asiwe na motisha ya kujifunza.

Mambo ya kwanza ni majukumu ya kifamilia. Mwanafunzi mtu mzima mwenye familia kubwa anaweza kushindwa kupata muda wa kusoma kutokana na majukumu ya malezi.

Mambo ya pili ni changamoto za kifedha. Watu wazima mara nyingi hubeba mzigo wa kifamilia na gharama za maisha, hali inayopunguza hamasa ya kuendelea na masomo.

Tatizo la tatu ni ukosefu wa muda. Mwanafunzi mtu mzima mara nyingi anaajiriwa au ana biashara, hivyo hukosa muda wa kusoma.

Changamoto ya nne ni afya duni. Wanafunzi watu wazima wanaweza kukumbwa na magonjwa sugu au uchovu unaoathiri uwezo wao wa kujifunza.

Changamoto ya tano ni mazingira ya kijamii. Marafiki au familia wanaweza kumkatisha tamaa mwanafunzi kwa kumwona kama anaendelea na elimu bila sababu ya msingi.

Changamoto ya sita ni ukosefu wa rasilimali za kujifunzia kama vitabu na teknolojia. Kwa mfano, mwanafunzi mtu mzima asiye na kompyuta au simu ya kisasa anaweza kushindwa kufuatilia masomo ya mtandaoni.